

De kruistocht van Jiri

De historische achtergronden van De Gouden Dolk

In het jaar 1147 gaat Jiri Rembor, zoon van een smid in een klein Frans dorpje, mee op kruistocht. Hij doet dat vol overtuiging en heeft grootse verwachtingen van zijn strijd tegen de Saracenen. Zijn ervaringen stellen die overtuigingen en verwachtingen danig op de proef. Geeft de jeugdroman *De Gouden Dolk* van Thea Beckman een correct historisch beeld van deze periode?

Daan Schuijt is redacteur van Kleio.

Thea Beckman zette graag spannende muziek op als zij schreef. Op die manier kwamen de avonturen vanzelf in haar op en ontspun zich een spannend verhaal. Want dat moesten haar boeken vooral zijn: spannend en avontuurlijk. En wie er wat van wilde leren, moest dat lekker zelf weten. Beckman schreef haar boeken niet met het oogmerk dat de jeugd er wat van op moest steken.

Hoewel Beckman het verleden duidelijk romantiseerde, deed ze toch altijd zeer grondig onderzoek voordat zij aan een boek begon. Ze verzamelde alle informatie over het onderwerp

dat ze kon vinden en vaak ging zij met haar man op reis naar gebieden waar het verhaal zich af zou spelen. Haar personages kon zij dan in een historisch correcte context opvoeren. En die personages zijn eigenlijk altijd moderne mensen. Beckman zocht wel naar een balans, maar vond dat je nooit helemaal in de huid van bijvoorbeeld een middeleeuwer kon kruipen. Je gedachten zijn toch te veel beïnvloed door wat je nu weet, hoe je nu tegen de dingen aankijkt. *De Gouden Dolk* (1982) is nooit zo bekend geworden als Beckmans *Kruistocht in Spijkerbroek*. Uiteraard heeft de verfilming van de laatste aan dat succes bijgedragen. Waar de zestienjarige Dolf vanuit de twintigste eeuw in de middeleeuwen belandt en de vergelijking tussen de twee tijdperken centraal staat, is het bij *De Gouden Dolk* anders. Jiri leeft in de middeleeuwen en in het boek breken diverse personages met de gebruiken van die tijd. Het boek is daarmee historischer dan Beckmans bekendste werk. Hoofdpersoon Jiri en zijn broer Aycan beleven een spannend avontuur als zij afzonderlijk van elkaar deelnemen aan de rampzalig verlopen tweede kruistocht (1147-1149). Deze gebeurtenis vormt het decor waarbinnen Jiri meer over de wereld, andere mensen, andere geloven en over zichzelf leert.

Bernardus van Clairvaux

De Europese en islamitische machthebbers zijn beschreven aan de hand van de beschikbare

schriftelijke bronnen, soms inclusief de latere, aangedikte versies. Van Bernardus van Clairvaux is een brief uit 1150 bewaard gebleven die hij schreef aan zijn oom Andreas, een tempelier die in het Heilige Land vocht: 'Onder de zon vecht je als een soldaat, maar omwille van Hem die boven de zon is. Laat ons die op aarde vechten tot Hem opzien voor edelmoe-digheid. Onze beloning voor het vechten komt niet van de aarde, niet van beneden, maar is een "zeldzame schat van verre kusten". Onder de zon hebben we geen profijt, onze beloning is hoog boven de zon.'

De toon en stijl van zijn brief is kenmerkend voor zijn retoriek. Bernardus stond in zijn tijd bekend als een begaafd spreker. Het lukt hem met de beroemde preek te Vézelay op 31 maart

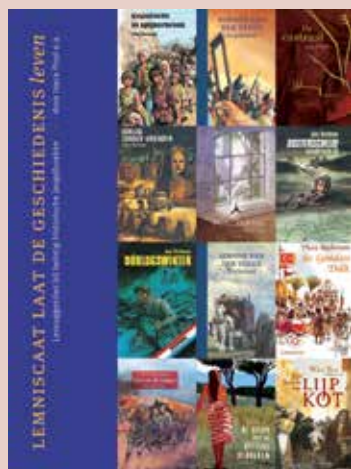

Onder: Portret van Eleonora van Aquitanië, illustratie uit haar psalter (gebedenboek). Collectie Koninklijke Bibliotheek.

Historische jeugdromans

Onlangs gaf Lemniscaat een hele serie historische jeugdromans opnieuw uit, bedoeld voor het onderwijs. Er is een serie met tien boeken over geschiedenisonderwerpen in Nederland (met onder andere *Oorlogswinter* en *Het Pungelhuis*) en een serie met tien boeken over internationale onderwerpen (met onder andere *De Gouden Dolk* en *De boom met de bittere bladeren*).

Joyce Pool schreef er een boek bij met lessuggesties bij de geleverde titels. Dit boek, met de titel *Lemniscaat laat de geschiedenis leven*, is te bestellen voor € 14,95. Wanneer u (een van) de series met historische romans bestelt bij de boekhandel, krijgt u het boek met lessuggesties er gratis bij.

1146 de tot dan toe sceptische Franse adel over te halen een nieuwe kruistocht te steunen. Meer dan naar hun koning, Louis VII, luisteren de edellieden naar abt Bernardus. In *De Gouden Dolk* is de preek van Bernardus van Clairvaux vrijwel letterlijk opgenomen en ervaart Jiri de uitwerking van zijn woorden. Hij probeert een rood kruisje te bemachtigen als teken van zijn bereidheid op kruistocht te gaan. De knieval die Louis VII voor Bernardus maakt, vindt Jiri erg indrukwek-

kend. Maar vooral is hij onder de indruk van de koningin-ge-maal, Eleonora van Aquitanië.

Vrijgevochten vrouw geketend

Zij moet een historische persoon naar het hart van Beckman zijn geweest. In *De Gouden Dolk* komt zij naar voren als de mooie, zelfbewuste, avontuurlijk ingestelde vrouw van de Franse koning. Hoewel zij als een van de invloedrijkste personen in haar tijd geldt, is zij als 'vrouw van' toch gebonden aan bepaalde conventies en dient zij haar man te gehoorzamen. Daarover krijgt het stel in Antiochië, op bezoek bij haar oom, een hoogoplopende ruzie. Niet lang na de tweede kruistocht komt het tot een echtscheiding, toegestaan door de paus, omdat Eleonora er niet in was geslaagd een mannelijke troonopvolger te baren. Kort daarna huwt zij de koning van Engeland waarmee zij haar hertogdom Aquitanië in Engelse handen brengt. Naast de Franse vorst maken we kennis met Koenraad II van Duitsland. Ook hij is begeistert door de woorden van Bernardus van Clairvaux als deze in Speyer spreekt, en hij steunt de nieuwe kruistocht. In de loop van het verhaal komt Jiri erachter dat de koning van Frankrijk en Duitsland helemaal niet zo eensgezind tegen de Saracenen op willen trekken. Koenraad II van Duitsland is zo uit op eigen eer en glorie dat hij erdoor verblind wordt en verkeerde strategische keuzes maakt.

Pas vrij laat in het verhaal ontmoet Jiri dan eindelijk de islamitische heerser Nur ad-Din, gouverneur van Aleppo en Damascus die als Zingi de Verschrikkelijke in 1144 Endessa inneemt. Hoewel Nur ad-Din nogal zelfvoldaan is en graag met zijn rijkdommen pronkt, blijkt hij een stuk verdraagzamer tegenover christenen dan Bernardus van Clairvaux en de christelijke leiders tegenover mohammedanen zijn.

Als Jiri later tijdens een barre tocht door de woestijn wordt opgevangen door een islamitische bedoeïenenfamilie die hem als christelijke vreemdeling voedt en verzorgt, ziet hij de betrekkelijkheid van zijn eerdere opvattingen. ■

Ga naar www.vgnkleio.nl voor een door Daan Schuijt uitgewerkte les over deze jeugdroman van Thea Beckman.

Onder: Nur ad-Din in een manuscript uit de tiende eeuw. Bron: The al-Sabah Collection, Koeweit.

Linkerpagina: Bernardus van Clairvaux ontvangt melk uit de borst van de maagd Maria. Dit wonder zou zich hebben voorgedaan in de kathedraal van Speyer in 1146. Illustratie uit het manuscript MS Douce 62 in de Bodleian Library in Oxford, Engeland.

Literatuur

Madden, T.F. (ed), *Kruisvaarders* (2008). Oorspronkelijke titel: *The crusades. An illustrated history* (2004).

Paquet, M., *Historische jeugdboeken. Lektuursteekkaart* (2000).

Schaap, M. en Wittenberg, E., 'De geschiedenis barst van de verhalen. Interview met Thea Beckman, een nuchtere vertelster', in: *Skript Historisch Tijdschrift*, jaargang 21.2, 113-121 (Amsterdam 2014).